

3. Моніторинг впровадження інституту конституційної скарги: аналітична доповідь Центру політико-правових реформ в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://pravo.org.ua/ua/news/20872450-monitoring-vprovadzheennya-institutu-konstitutsiyanoi-skargi>

С.В. Ромашкін,

к.ю.н., доцент,

**доцент кафедри конституційного права та правосуддя,
Одеський національний університет імені І.І. Мечникова**

РОЛЬ СУДУ У СФЕРІ ОХОРОНИ ПРАВ НА НЕДОТОРКАННІСТЬ ЖИТЛА

У Конституції України повною мірою закріплено особливий статус суду, що дозволяє говорити про його вагоме значення у сфері охорони прав та свобод людини і громадянина. Законодавчі ініціативи в царині прав людини, запровадження елементів змагальності, судового контролю та інших інститутів свідчать про прагнення законодавця побудувати нову модель кримінального процесу.

Житло, житлове середовище людини на всіх історико-культурних періодах розвитку людства відігравали роль психологічної «ніші», що дозволяє досягти максимального відособлення та індивідуалізації. Ця роль має особливе значення в сучасних умовах урбанізації та інтенсифікації людської життєдіяльності.

Дім — це місце, в якому реалізується гуманістичний принцип існування людини у світі, простір стає населеним світом, гуманізація світу (перетворення його на населений) відбувається через думку-рефлексію про світ і про себе в світі як в єдиному можливому місці і способі існування, через вибудовування будинку як тіла, результату акту мислення — образу світу [1, с. 206].

Конституційне право на недоторканність житла покликане забезпечувати свободу особи від незаконних вторгнень будь-яких суб'єктів до її житла, сфери особистого життя і гарантується особі незалежно від того, є вона громадянином України, іноземцем чи особою без громадянства.

Розглядаючи клопотання слідчого або прокурора при проведенні такої негласної слідчої (розшукової) дії, як негласне обстеження житла чи іншого володіння особи, слідчий суддя повинен україн серйозно підходити до його розгляду, враховуючи особливості цієї слідчої дії, практику Європейського суду з прав людини, керуватися прин-

ципом верховенства права і методом жорстокої «фільтрації», але дотримуючись балансу між громадськими інтересами та правами і свободами людини [2, 130].

З розвитком людства з'являлися норми права, які забезпечували недоторканність житла. Так, у Київській Русі таке право було закріплено в текстах Руської правди [3, с. 202–205]. На думку В.М. Шелестюкова, «непряма згадка про таке право в Руській правді може свідчити про досить тривалу історію його законодавчої регламентації» [4, с. 18].

Починаючи з епохи буржуазних революцій (XVIII ст.), другим після права людини на особисту недоторканність проголошувалося право на недоторканність житла, і проблеми його забезпечення почали стрімко вирішуватися після судової реформи 1864 р.

На межі XIX–XX століть у Російській імперії, до складу якої входила і Україна, існувала теорія кримінального процесу, яка розглядалася як система гарантій прав особи, в тому числі й права на недоторканність житла.

Вчені П. Люблінський та І. Михайловський, за визначенням М. Чельцова-Бебутова, розвинули зазначену теорію: її сутність полягала у визнанні за судом ролі охоронця прав та інтересів особи (навіть від зазіхань самої державної влади) [5, с. 16].

У 1907 р. було прийнято законопроект «Про недоторканність особи», статті 15, 16 та 17 якого стосувалися недоторканності житла [6]. Разом із ними норми Статуту кримінального судочинства 1864 р. та Уложення про покарання кримінальні та виправні визначили загальні гарантії недоторканності житла від «незаконних та невірних зазіхань» з боку адміністративної влади.

Заслужують на увагу дослідження виняткових підстав проведення огляду, освідування та обшуку у царській Росії. За загальним правилом, встановленим ст. 105 Статуту кримінального судочинства, зазначені процесуальні дії зобов'язані були проводити судді (судові слідчі прирівнювалися до них) особисто. Рішення судді про особисте проведення слідчих дій не вимагало складання відповідного процесуального документа, тому що за своїм змістом було юридичною підставою. Суспільство на той час ставилося до суду як до «фортеці громадянської свободи» [5].

Найбільш широке коло каральних дій, що порушують право на недоторканність житла («домовое право»), охоплювало Кримінальне Уложення 1903 р. В кінці XX ст. у всіх республіках СРСР норми кримінального законодавства певною мірою захищали недоторканність житла.

Інститут негласних слідчих (розшукових) дій в оновленій системі кримінального процесу України повинен забезпечити оптимальні шляхи використання у кримінальному процесуальному

провадженні інформації, здобутої із використанням негласних сил і засобів.

Водночас слід зазначити, що поява цього нового інституту у кримінальному процесі України неоднозначно сприймається вітчизняними науковцями та практиками [8]. І це цілком закономірно, адже цей інститут, з одного боку, не вписується в багатолітню правову ідеологію вітчизняного кримінально-процесуального права, оскільки по суті об'єднує оперативно-розшукову діяльність (далі ОРД) і кримінальний процес в одне провадження, що було предметом багатолітньої критики процесуалістів [7, с. 62–83], а, з іншого, — за результатами аналізу норм КПК і прогнозів щодо реалізації на практиці стає зрозумілим, що він потребує більш докладного правового врегулювання на міжвідомчому та відомчому рівнях.

Враховуючи те, що форми й методи проведення більшості негласних (розшукових) слідчих дій мають таємний характер, а більшість суб'єктів кримінального процесу (судді, прокурори, слідчі, адвокати) на сьогодні не мають допуску та доступу до державної таємниці, тому доцільно провести роботу щодо правового врегулювання цього питання та його практичної реалізації.

Координатором цієї роботи мала б стати Національна школа суддів України. Для оптимізації та полегшення роботи слідчих і прокурорів при провадженні негласних (розшукових) слідчих дій правоохоронним органам із залученням провідних фахівців України доцільно розробити бланки відповідних процесуальних документів [9, с. 58, 59].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Разова Е.Л. Дом. Экзистенциальное пространство человека // Альманах молодых философов. — 2002. — Вып. 1. — С. 206–220.
2. Тагієв С.Р. Судовий контроль при негласному обстеженні житла чи іншого володіння особи // Часопис цивільного і кримінального судочинства. — № 2(11). — С. 128-138.
3. Хрестоматия по истории СССР с древнейших времен до конца XV века. Под ред. М.И. Тихомирова. — М., 1960.
4. Шелестюков В.Н. Уголовно-правовые средства обеспечения неприкосновенности жилища: автореф. дис. канд. юрид. наук. — Красноярск, 2006. — 23 с.
5. Люблинский П.И. Этическое начало и свобода личности в уголовном процессе : речи перед диспутом // Право. — 1907. — № 50. — С. 321.
6. Гессен В. Законопроект о неприкосновенности личности, внесенный министерством внутренних дел во вторую государственную думу // Право. — 1907. — № 51. — С. 329.

7. Погорецький М.А. Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі: [монографія] / М.А. Погорецький. — Х. : Арсіс ЛТД, 2007. — 576 с.

8. Становлення системи негласного розслідування у кримінально-процесуальному законодавстві України: матеріали круглого столу (Київ, КНУВС, 7 жовт. 2011 р.). — К.: ФОП Ліпкан О.С. — 168 с.

9. Погорецький М.А. Впровадження інституту негласних (розшукових) слідчих дій в правозастосовну практику // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). — 2012. — № 2 (28). — С. 56-63.

О.М. Садовська,

к.ю.н., доцент,

**доцент кафедри конституційного права та правосуддя,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова**

ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ ПРАВА НА ГРОМАДЯНСТВО

Ми звикли до того визначення, що громадянство — це стійкий політико-правовий зв'язок особи і держави, в результаті якого між ними виникають взаємні права та обов'язки. І тоді суть політико-юридичного статусу особи як громадянина конкретної держави полягає в участі індивіда в справах по управлінню суспільством і державою, активному користуванні своїми правами і сумлінному виконанню обов'язків, покладених на нього законом і суспільством. Але сучасна наука виходить ще с того, що стан громадянства складає основу правового статусу індивіда, його правосуб'єктності взагалі. Тому стаття 15 Загальної декларації прав людини та пункт 3 статті 24 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права розглядають громадянство як суб'єктивне основоположне право особи, і в цьому сенсі слід говорити про право індивіда на набуття, перебування у стані громадянства та виходу з нього [3, 4].

Ніхто не може бути позбавлений свого громадянства і нікому не може бути відмовлено в праві змінити громадянство. Держави повинні встановлювати гарантії для запобігання випадків безгромадянства, надаючи громадянство особам, які в іншому випадку можуть залишитися без громадянства та або народилися на території відповідної держави, або один з батьків — громадянин цієї держави. Держави повинні також запобігати безгромадянству через втрату або позбавлення громадянства [8].